

Van bestrijden naar preventie

Ernst Bos
PC Sport & Golf + Ernst Bos Advies
20 maart 2024

Streven: het hele seizoen goede velden

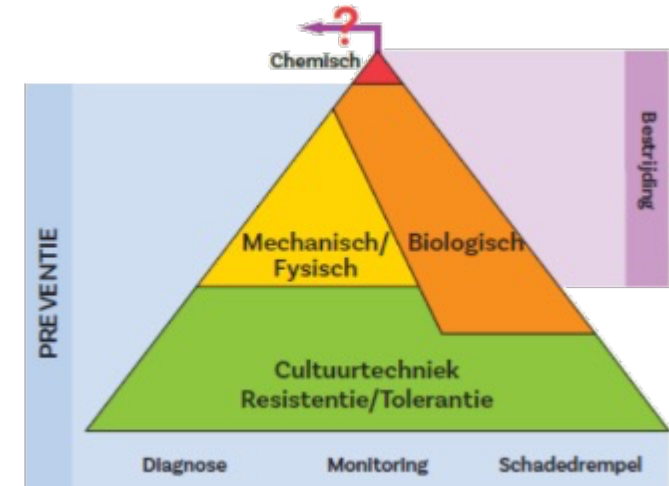
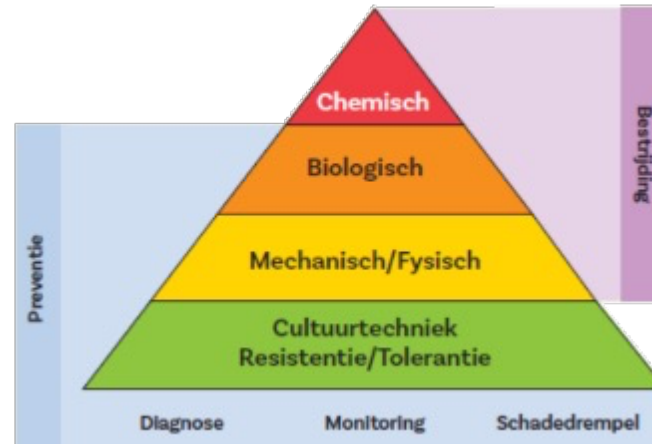
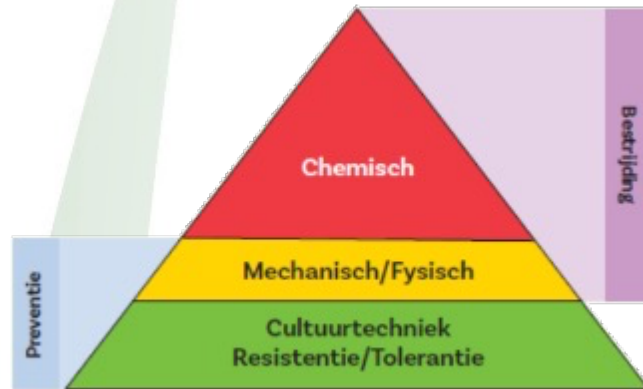

We doen er alles aan, maar ...

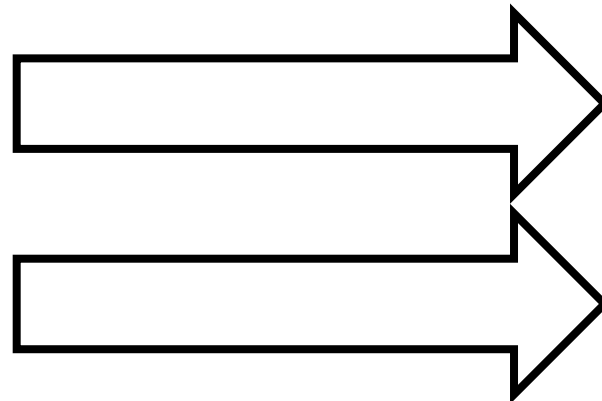

IPM - Integrated Pest Management

Bestrijden

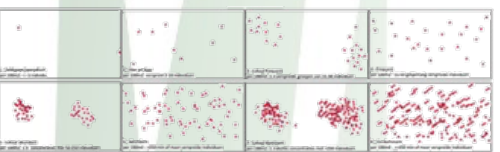
Preventie

Techniek

Ecologie / Biologie

Monitoring / Schadedrempels

Zone op het veld	D1	B1	G1	M1	M2	G2	B2	D2
Microverlies	3	4	4	4	4	3	3	3
Microverlies	3	3	3	3	3	3	3	3
Speelbade	3	4	4	4	4	3	4	3
Overige schade	4	3	3	3	3	3	3	3
Ontwatering toelag	4	4	4	4	4	3	3	3
Stabiliteit	G	G	G	G	G	G	G	G
Vegetatiebedekking	%	90	98	90	95	95	90	95
Spoorwijdzaam	%	40	20	20	40	75	60	60
Straatgras	%	60	25	30	40	20	30	20
Overige grasen	%	45	40	2	2	14	28	1
Onkruiden	%		10	1		1		
Plaagieren	%							
Ziekten	%							
nov20bar - beginmetje	mm	8	13	11	13	11	8	10
nov20bar - beginmetje	mm	14	17	16	17	17	13	15
Beworteling (mm)	mm	20	19	20	20	21	19	20
Zoedebeworteling	mm	3	5	5	7	6	4	6
VIB	mm	5	10	3	5	2	10	5
Storende gelagtheid	mm	3	4	3	4	4	3	3
Profielbreuk (diepte)	mm			15				7
Structuur	mm	3	4	3	4	4	3	3
Onkruiden - onbekend	D1	B1	G1	M1	M2	G2	B2	D2
Energie	1-4							1
Grote weegbier	1-4							2
Modeloef	1-4	5	2	2	3	2	2	2
Paardenbloem	1-4	2	2	2	2	2	1	1
Varkensgras	1-4							5
Witte klaver	1-4							
Overige onkruiden	D1	B1	G1	M1	M2	G2	B2	D2
Kruipende boterbloem	1-4							7
Olievoarsbak	1-4							
Varkenskers	1-4							
Gewone hoornbloem	1-4							
Overig/onbekend	1-4							
Overige grasen	D1	B1	G1	M1	M2	G2	B2	D2
Straatgras	1-4	7	7	3	5	5	5	5
Ruitergras	1-4							2
Gestreepte witblo	1-4							
Overig/onbekend	1-4							
Plaagieren	D1	B1	G1	M1	M2	G2	B2	D2
Engerlingen	1-4							
Emelten	1-4							
Overig/onbekend	1-4							
Ziekten	D1	B1	G1	M1	M2	A2	B2	D2
Rooddraad	1-4							
Sneeuwchimmel	1-4							
Overig / onbekend	1-4							

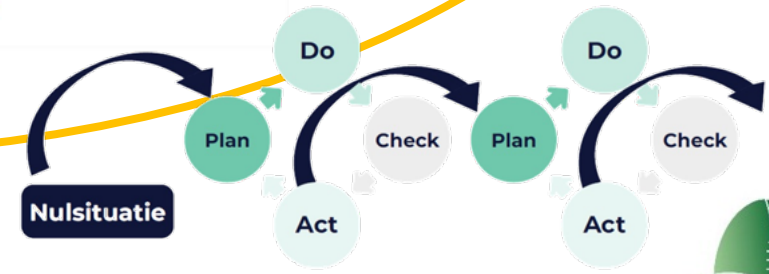
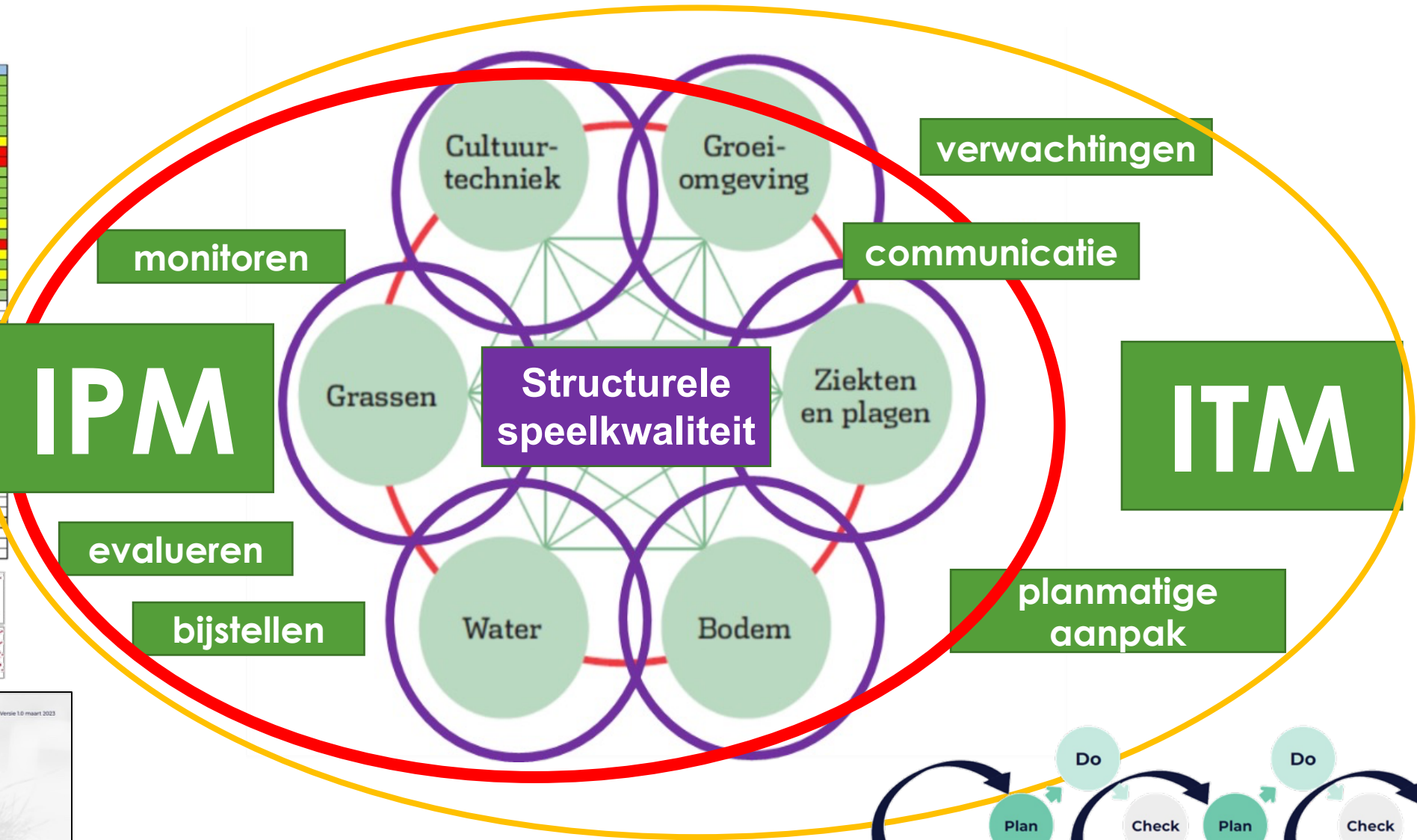
Handleiding Geïntegreerd Sportgrasbeheer

Stappenplan voor IPM en structurele speelkwaliteit

Start met lezen ▶

Samen naar duurzaam

Logo's: Rijksoverheid, Kenniscentrum Sport & Recreatie, NIKO, NABARD SPORT, Nieuw Instituut

<https://sportinfrastructuur.nl/knowledge-base>

Structurele speelkwaliteit - Golfbanen

KWALITEIT GOLFBANEN
Technische en visuele kwaliteitsbeoordeling

A
Er is een zeer duidelijke overgang van graslengtes.

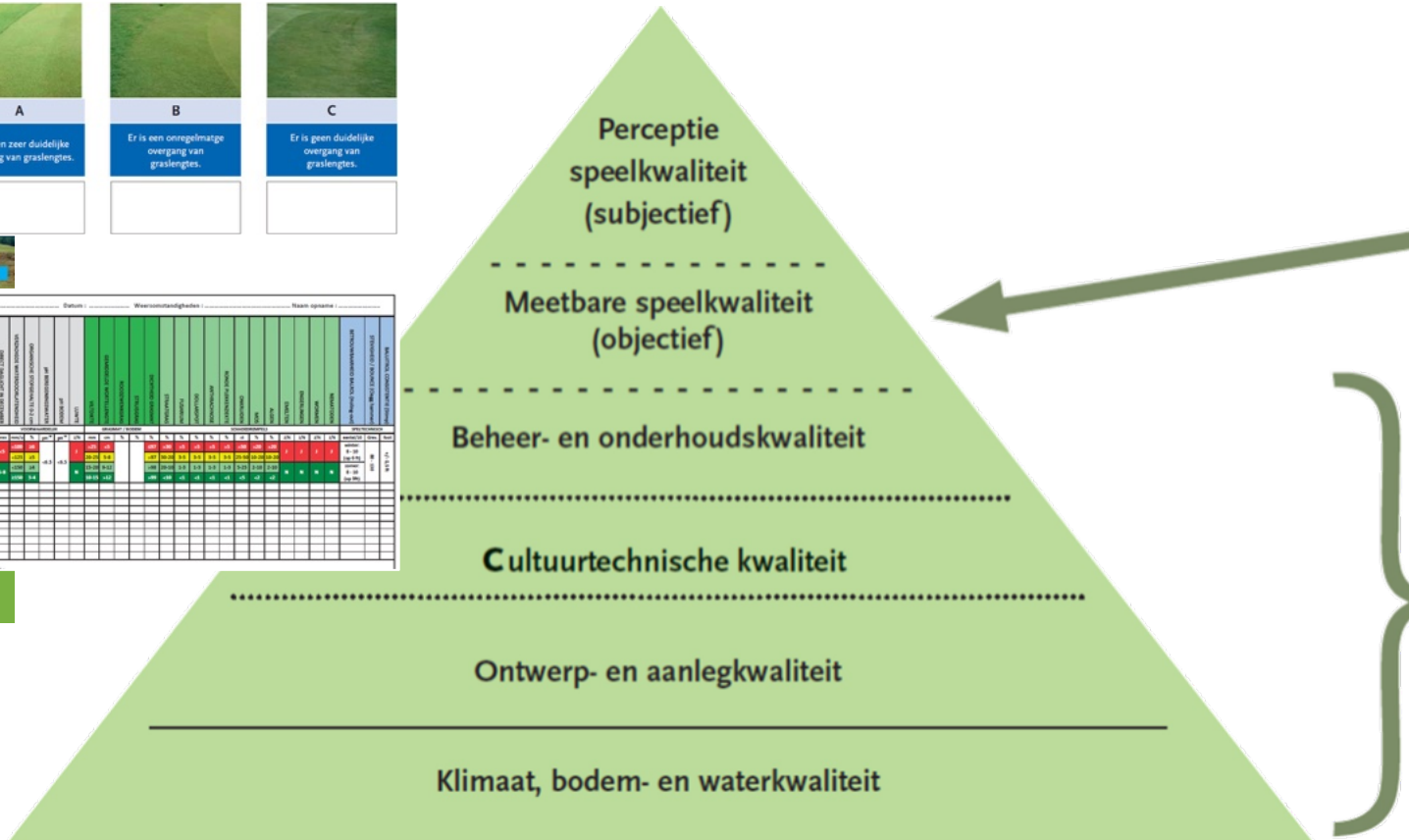
B
Er is een onregelmatige overgang van graslengtes.

C
Er is geen duidelijke overgang van graslengtes.

Golfbaan	Datum	Waarnemingsgaten	Naam opname
ENKELER			
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			
20			
21			
22			
23			
24			
25			
26			
27			
28			
29			
30			
31			
32			
33			
34			
35			
36			
37			
38			
39			
40			
41			
42			
43			
44			
45			
46			
47			
48			
49			
50			
51			
52			
53			
54			
55			
56			
57			
58			
59			
60			
61			
62			
63			
64			
65			
66			
67			
68			
69			
70			
71			
72			
73			
74			
75			
76			
77			
78			
79			
80			
81			
82			
83			
84			
85			
86			
87			
88			
89			
90			
91			
92			
93			
94			
95			
96			
97			
98			
99			
100			

Met referentiefoto's
beoordelingsformulieren

Bijvoorbeeld voor de greens: betrouwbaarheid, stevigheid, baluitrol (stimp).

De gewenste constante speelkwaliteit is sterk afhankelijk van de onderliggende aspecten.

Structurele speelkwaliteit

Grasmat is:

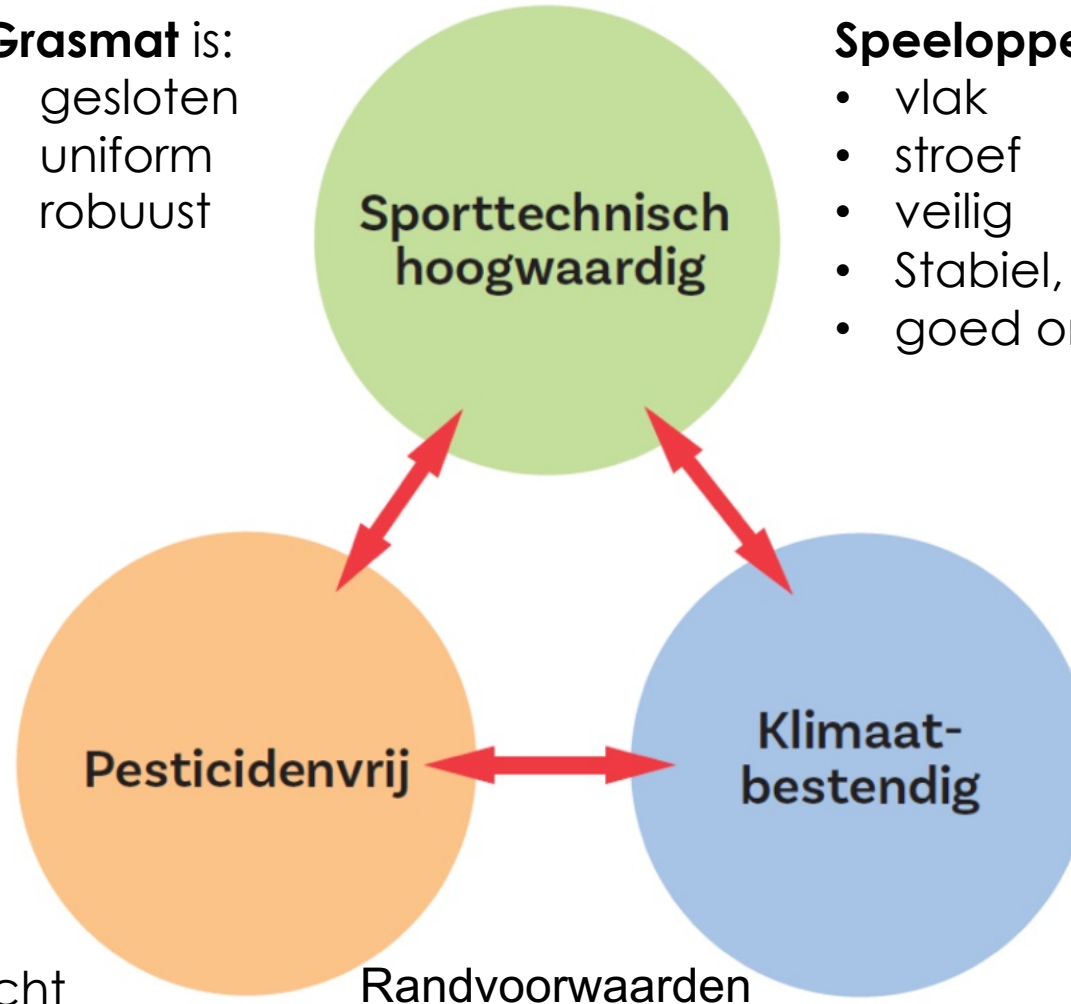
- gesloten
- uniform
- robuust

Gras is:

- gezond/vitaal
- ziekeresistent
- stressbestendig
- snel herstellend

Bodem is:

- gezond en weerbaar
- met natuurlijk evenwicht

Speeloppervlak is:

- vlak
- stroef
- veilig
- Stabiel, draagkrachtig,
- goed ontwaterd

Gras en bodem zijn bestand tegen en voorbereid op:

- droogte
- hitte
- vorst
- sneeuw
- piekbuien
- kwakkelweer

Structurele speelkwaliteit

Vooruit denken:

- risico's inschatten
- risico's vermijden
- risico's uitschakelen
- impact beperken

**'Onzinnige zorg',
dat is pas zonde**

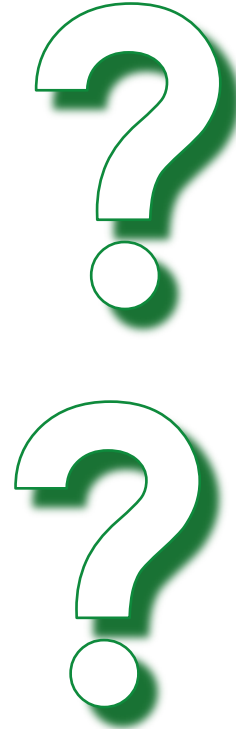
Topvrouw Radboudumc
wil meer aandacht
voor preventie.

Preventie Management

Preventie: vragen stellen + begrijpen

- **Waar?**
- **Wanneer?**
- **Waarom?**
- **Hoe?**

- **Plagen**
- **Ziekten**
- **Onkruiden**
- **Ongewenste grassen**

Begrijpen:

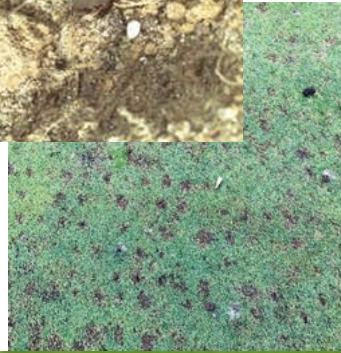
- hoe een grasveld werkt.
- waarom maatregelen werken, of juist niet.

Wanneer en waarom wordt gras ziek?

Ziekte	Me	Perioden van voorkomen			
		sep	okt	nov	dec
Sneeuwschimmel (roze)					
Sneeuwschimmel (grijze)					
Voetrot					
Take all patch					
Rood					
Pythi					
Heks					
Dollar sp					
Gray lea					
Roesten					
Anthracr					
Bladvlek					
Tatch collapse					

Waarom en hoe ontstaan plagen?

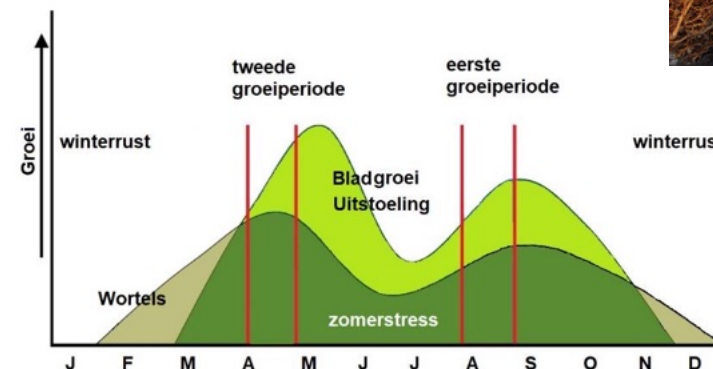
Wanneer en waarom wint onkruid van gras?

Doelgras-/soortgericht beheer

- Meest geschikte grassoorten / -rassen
  - sport / veldgebruik / belasting
  - groeiplaats
  - onderhoud
- Concurrentiekracht t.o.v. andere grassen en onkruiden
  - verschil in groeiplaatsvoorkeuren
  - verschil in groeiwijze en vermenigvuldiging
  - verschil in herstelveermogen
  - verschil in cyclus

Bodemvocht %

Soort	E	I	M	h
Schapenzuring	1	1	2	12
Gewoon biggenkruid	1	2	8	24
<i>Glad vingergras</i>	1	3	8	16
Kleine veldkers	1	2	9	16
Kleine varkenskers	1	5	10	20
Veldereprijs	2	5	11	19
<i>Hanenpoot - europese</i>	3	6	11	18
Zachte ooievaarsbek	2	6	12	20
Akkervergeet-mij-nietje	3	6	12	19
Gewoon struisgras	1	5	13	28
Veldbeemdgras	1	6	14	30
Kleine ooievaarsbek	4	9	14	21
Herderstasje	4	10	16	25
Vogelmuur	3	8	17	29
Gewone melkdistel	5	10	17	28
Gewoon varkensgras	5	10	18	28
Grove varkenskers	8	12	18	24
Veelkl. Vergeet-mij-nietje	1	6	19	48
Gewone ereprijs	4	11	20	33
Straatgras	6	12	20	31
Gewoon duizendblad	8	13	20	29
Jacobskruiskruid	8	14	20	27
<i>Italiaans raagrass</i>	7	14	22	34
Tijmereprijs	7	14	22	34
<i>Kweek</i>	8	15	22	32
Akkerdistel	6	15	23	34
<i>Kropaar</i>	14	19	24	32
Liggende vetmuur	6	15	25	42
Gew. paardenbloem	8	17	25	37
Roodzwenkgras	7	14	26	45
<i>Engels raagrass</i>	15	21	27	36
Smalle weegbree	9	16	28	45
Grote weegbree	14	20	28	38
Gewone hoornbloem	11	20	30	43
Witte klaver	16	22	30	40
<i>Gestreepte witbol</i>	10	20	31	48
Madeliefje	21	26	32	40
<i>Ruwbeemdgras</i>	17	26	33	43
Rode klaver	21	25	33	43
Kr. boterbloem	20	28	36	50
Fiorin/witstruisgras	16	26	38	55
<i>Harig vingergras</i>	?	?	?	?

N-totaal mg/kg

Soort	I	M	h
Schapenzuring	300	490	1100
Kleine veldkers	300	500	1100
Gewoon biggenkruid	300	500	1400
Veldereprijs	300	575	1225
Zachte ooievaarsbek	500	700	1400
<i>Glad vingergras</i>	450	850	1750
Veldbeemdgras	400	900	2700
Akkervergeet-mij-nietje	700	1000	1800
Jacobskruiskruid	625	1075	2000
Roodzwenkgras	400	1100	3600
Gewoon struisgras	500	1200	3000
Gewone ereprijs	600	1200	2800
Kleine ooievaarsbek	800	1200	2000
Gewoon duizendblad	800	1300	2600
Veelkl. Vergeet-mij-nietje	600	1400	4200
<i>Hanenpoot - europese</i>	1000	1400	2500
Kleine varkenskers	1000	1500	2400
Smalle weegbree	700	1600	4400
Gewone melkdistel	1000	1700	3100
Herderstasje	1000	1800	3600
Liggende vetmuur	900	1900	4700
Akkerdistel	1000	1900	4100
Gewoon varkensgras	1100	2000	4000
<i>Kweek</i>	1200	2200	4300
Straatgras	1400	2200	4900
Grove varkenskers	1500	2200	3400
Gew. paardenbloem	1100	2300	4900
Vogelmuur	1300	2300	4500
Gewone hoornbloem	1100	2400	5400
Draadereprijs	1400	2400	4500
<i>Kropaar</i>	1700	2600	4000
<i>Italiaans raagrass</i>	1700	2800	4800
Tijmereprijs	1950	3050	5150
<i>Gestreepte witbol</i>	1800	3200	6600
Rode klaver	2100	3200	5200
Witte klaver	2100	3300	5500
Engels raagrass	2300	3300	5100
Grote weegbree	2300	3300	5300
Madeliefje	2400	3500	5300
<i>Ruwbeemdgras</i>	2800	4300	7000
Kr. boterbloem	3100	4800	7800
Fiorin/witstruisgras	2800	5700	12900
<i>Harig vingergras</i>	?	?	?

NO₃⁻ -opl mg/kg

Soort	I	M	h
Gewoon biggenkruid	0,2	0,6	2,4
Schapenzuring	0,4	0,6	1,6
<i>Glad vingergras</i>	0,6	1,2	3,8
Gewoon struisgras	0,6	1,4	4,6
Roodzwenkgras	0,8	1,8	5,4
Veldereprijs	1,3	2,4	5,0
Gewoon duizendblad	1,4	2,4	6,4
Smalle weegbree	1,6	2,6	5,8
Tijmereprijs	1,8	3,2	6,8
Veelkl. Vergeet-mij-nietje	1,9	3,2	6,2
Jacobskruiskruid	1,9	3,3	6,8
Liggende vetmuur	1,8	3,4	7,6
Veldbeemdgras	1,8	3,4	8,0
Zachte ooievaarsbek	1,8	3,4	7,0
<i>Gestreepte witbol</i>	1,6	3,6	11,6
Gewone hoornbloem	2,0	3,9	7,8
Kleine veldkers	1,8	4,4	13,6
Kleine ooievaarsbek	2,4	4,4	9,4
Rode klaver	2,8	4,4	7,6
Witte klaver	3,0	4,8	9,0
Draadereprijs	2,8	5,2	12,8
<i>Hanenpoot - europese</i>	2,8	5,2	10,2
Herderstasje	3,8	6,0	10,4
Akkervergeet-mij-nietje	3,2	6,2	14,4
Gewoon varkensgras	3,9	6,4	11,6
Madeliefje	4,4	6,4	9,6
Kleine varkenskers	3,0	6,6	18,4
Fiorin/witstruisgras	3,6	6,6	14,6
Gew. paardenbloem	3,8	6,6	14,4
Straatgras	4,0	6,6	12,2
Engels raagrass	4,6	6,8	10,8
Gewone ereprijs	3,2	7,2	22,2
<i>Italiaans raagrass</i>	4,4	7,6	13,6
Kr. boterbloem	4,1	7,9	17,8
<i>Kweek</i>	4,4	8,0	16,8
Vogelmuur	4,6	8,6	19,8
Grove varkenskers	6,4	9,0	13,6
<i>Kropaar</i>	4,8	9,2	20,8
Grote weegbree	6,4	9,2	14,0
Gewone melkdistel	5,2	9,9	22,0
Akkerdistel	5,6	10,2	22,0
<i>Ruwbeemdgras</i>	5,8	12,2	29,8
<i>Harig vingergras</i>	?	?	?

NH₄⁺ -opl mg/kg

Soort	I	M	h
<i>Glad vingergras</i>	1,9	2,3	2,9
Kleine varkenskers	1,9	2,3	2,8
Akkervergeet-mij-nietje	2,0	2,6	3,4
<i>Hanenpoot - europese</i>	2,0	2,6	3,2
Kleine ooievaarsbek	2,1	2,7	3,4
Gewoon biggenkruid	2,1	2,8	4,0
Schapenzuring	2,1	2,8	4,8
Herderstasje	2,2	2,8	3,8
Gewoon varkensgras	2,2	2,9	4,0
Zachte ooievaarsbek	2,3	2,9	3,7
Kleine veldkers	2,0	3,0	4,6
Veldereprijs	2,3	3,0	3,9
Gewone melkdistel	2,3	3,1	4,3
Liggende vetmuur	2,0	3,2	5,4
<i>Italiaans raagrass</i>	2,3	3,2	4,7
Grove varkenskers	2,6	3,2	3,8
Straatgras	2,3	3,3	4,2
Veelkl. Vergeet-mij-nietje	2,4	3,3	4,1
Jacobskruiskruid	2,4	3,4	4,5
Gewoon duizendblad	2,7	3,5	4,6
<i>Kweek</i>	2,6	3,6	5,1
Draadereprijs	2,7	3,7	5,4
Roodzwenkgras	2,6	3,9	5,9
Vogelmuur	2,8	4,1	6,4
Smalle weegbree	3,0	4,1	5,1
Gewoon struisgras	2,6	4,3	7,3
Akkerdistel	3,1	4,3	6,0
Veldbeemdgras	3,3	4,3	5,7
Engels raagrass	3,4	4,3	5,2
<i>Kropaar</i>	3,6	4,6	6,1
Tijmereprijs	3,6	4,6	6,0
Witte klaver	3,6	4,6	5,8
Grote weegbree	3,7	4,6	5,8
Gewone hoornbloem	3,7	4,7	6,0
Madeliefje	4,0	4,7	5,5
Gew. paardenbloem	3,7	4,8	6,2
Rode klaver	3,9	4,8	5,8
Gewone ereprijs	4,3	5,3	6,9
Fiorin/witstruisgras	4,3	5,7	7,9
Kr. boterbloem	4,4	5,7	7,4
<i>Ruwbeemdgras</i>	4,4	5,9	8,3
<i>Gestreepte witbol</i>	4,4	6,1	8,7
<i>Harig vingergras</i>	?	?	?

K-opl mg/kg

Soort	I	M	h
Schapenzuring	5	10	40
Veldereprijs	5	15	82
Gewoon biggenkruid	10	20	85
Kleine veldkers	5	35	70
Gewoon struisgras	15	35	110
<i>Glad vingergras</i>	17	38	96
Zachte ooievaarsbek	15	40	135
Roodzwenkgras	20	55	165
Veldbeemdgras	25	60	190
Akkervergeet-mij-nietje	40	75	155
Gewone ereprijs	40	75	155
Jacobskruiskruid	40	79	159
Veelkl. Vergeet-mij-nietje	40	85	295
Gewoon duizendblad	45	85	170
Liggende vetmuur	40	90	260
Kleine ooievaarsbek	55	90	175
Smalle weegbree	50	95	200
Vogelmuur	40	100	260
<i>Gestreepte witbol</i>	50	105	235
<i>Hanenpoot - europese</i>	70	115	210
<i>Kropaar</i>	80	130	235
Gewone hoornbloem	75	135	270
Draadereprijs	80	145	305
Tijmereprijs	82	146	299
Gewone melkdistel	92	150	275
Gew. paardenbloem	85	155	315
Straatgras	90	160	375
Akkerdistel	105	175	335
Herderstasje	105	175	340
Rode klaver	120	180	285
<i>Kweek</i>	115	210	395
Gewoon varkensgras	120	210	385
<i>Ruwbeemdgras</i>	130	220	385
Kr. boterbloem	140	220	375
Madeliefje	155	220	325
<i>Italiaans raagrass</i>	145	225	370
Witte klaver	165	225	380
Grote weegbree	160	245	410
Engels raagrass	170	255	395
Fiorin/witstruisgras	180	270	435
Grove varkenskers	220	315	465
<i>Harig vingergras</i>	?	?	?
Kleine varkenskers	?	?	?

P-totaal mg/kg

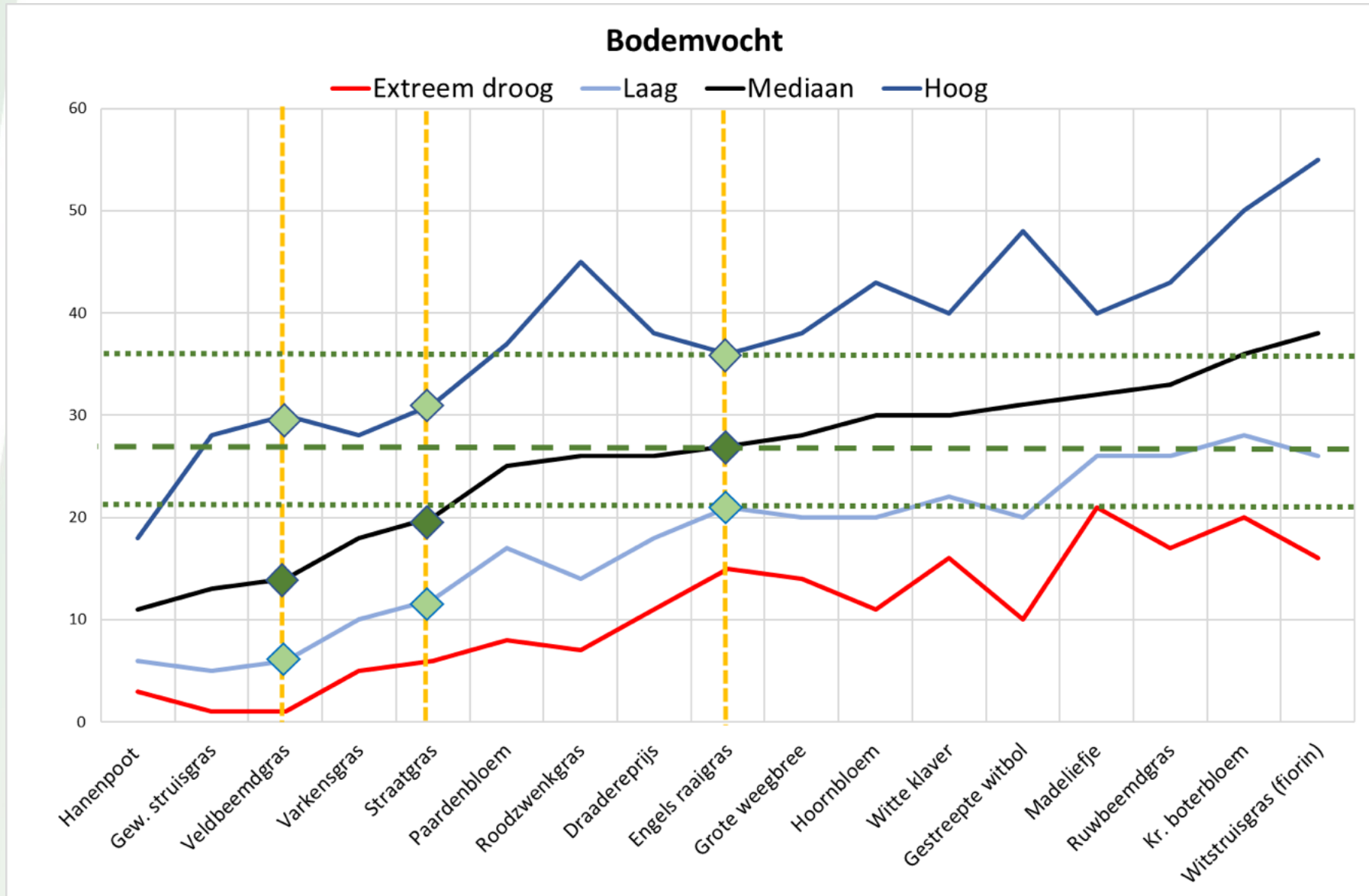
Soort	I	M	h
Gewoon biggenkruid	30	75	210
Roodzwenkgras	30	80	280
Schapenzuring	40	90	230
Tijmereprijs	55	100	215
Veldereprijs	55	100	215
Kleine veldkers	60	110	220
Veldbeemdgras	80	140	310
Zachte ooievaarsbek	80	140	270
<i>Glad vingergras</i>	80	170	410
Jacobskruiskruid	95	175	325
Gewoon struisgras	100	180	380
Smalle weegbree	110	200	400
Gewone ereprijs	110	210	390
Veelkl. Vergeet-mij-nietje	120	220	470
Gewoon duizendblad	130	220	370
Akkervergeet-mij-nietje	140	240	440
Kleine ooievaarsbek	160	260	460
Liggende vetmuur	160	260	450
Gewone hoornbloem	150	280	570
Gew. paardenbloem	160	320	660
Draadereprijs	210	320	530
<i>Gestreepte witbol</i>	180	330	630
Akkerdistel	190	340	620
<i>Kweek</i>	210	360	650
Rode klaver	270	380	560
Witte klaver	240	400	680
<i>Kropaar</i>	280	400	570
Gewone melkdistel	280	410	660
Straatgras	250	420	740
Herderstasje	260	420	700
Madeliefje	300	440	650
Vogelmuur	300	450	740
Engels raagrass	340	490	700
Kleine varkenskers	320	525	930
<i>Italiaans raagrass</i>	400	530	720
Gewoon varkensgras	380	540	750
Grote weegbree	400	550	780
<i>Hanenpoot - europese</i>	440	550	710
Grove varkenskers	530	600	740
Kr. boterbloem	440	610	850
<i>Ruwbeemdgras</i>	440	680	800
Fiorin/witstruisgras	380	690	1370
<i>Harig vingergras</i>	?	?	?

PO₄²⁻ -opl mg/kg

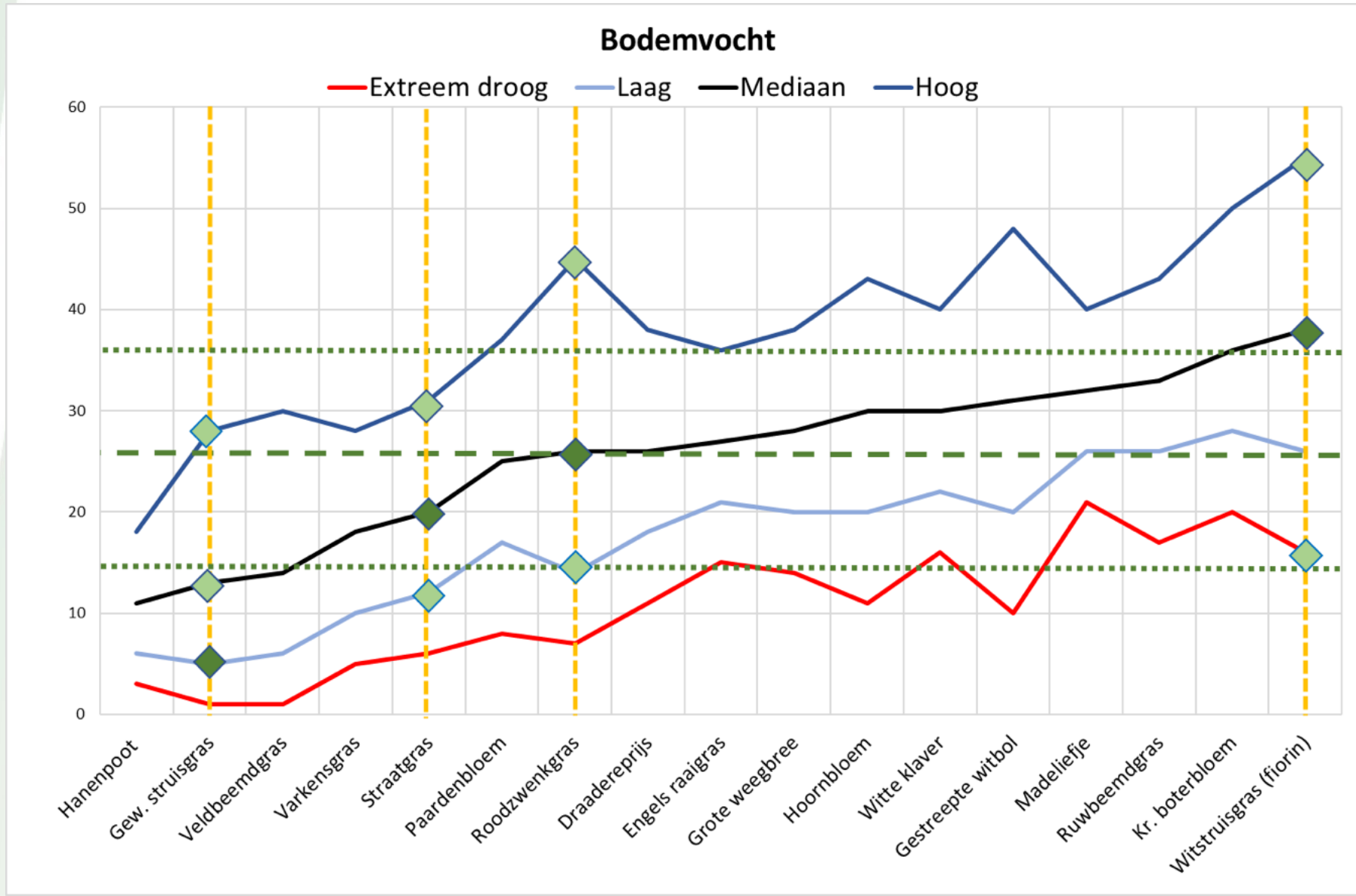
Soort	I	M	h
Gewoon struisgras	0,6	1,2	1,7
<i>Gestreepte witbol</i>	0,7	1,2	1,7
Liggende vetmuur	0,9	1,2	1,7
Schapenzuring	0,6	1,3	1,8
Veldereprijs	0,8	1,4	1,7
<i>Ruwbeemdgras</i>	0,8	1,4	1,8
Kr. boterbloem	0,9	1,4	1,8
Kleine veldkers	1	1,4	1,8
Tijmereprijs	1,2	1,4	2,3
Fiorin/witstruisgras	1	1,5	a
Gewoon biggenkruid	1	1,5	1,8
Roodzwenkgras	1	1,5	2
Akkerdistel	1,1	1,6	1,9
Gew. paardenbloem	1,1	1,6	1,9
Smalle weegbree	1,1	1,6	1,9
Veelkl. Vergeet-mij-nietje	1,1	1,6	2,2
Gewone hoornbloem	1,2	1,6	1,8
Rode klaver	1,2	1,6	1,8
Veldbeemdgras	1,2	1,6	1,9
Witte klaver	1,2	1,6	1,9

Soortgericht grasbeheer sportvelden

Soortgericht grasbeheer golfbaan

Beste preventie: een hele goede grasmatt!

1. Gesloten, niet te dichte grasmatt
2. Geschikte, resistente, tolerante grassen
3. Vitaal gras
4. Gezonde, diepe wortels
5. Weerbare bodem
6. Goed ontwaterd, vrij schraal oppervlak

**Dank voor uw
aandacht!**